

УДК 94:929 Бабамилкић М. М.
930.85(497.11)“18/19”
doi 10.46793/LZ-LXV1.161M
ОРИГИНАЛАН НАУЧНИ РАД
Примљен: 15. 07. 2025.
Прихваћен: 19. 09. 2025.

Др Немања Митровић*
научни сарадник
Институт за савремену историју
Милан Миленковић**
истраживач приправник
Институт за новију историју Србије

МИХАЈЛО МИЧЕ БАБАМИЛКИЋ (1866–1950): КАФЕЦИЈА, ГРАДОНАЧЕЛНИК И НАРОДНИ ПОСЛАНИК¹

Апстракт: Михајло Миче Бабамилкић, један је од најпознатијих Лесковчана прве половине XX века. Лесковачкој јавности се прво представио као кафеција. У центру града налазила се његова кафана у којој је могао чути свакодневне проблеме грађана и послушати програме политичких партија. Иако је члан Радикалне странке био од 1888. године његов политички успон је започео 1897. када је постављен за општинског кмета, а неколико година касније изабран је за председника општине. Као дугогодишњи градоначелник, оставио је велики траг на друштвени и политички живот Лесковца, а нарочите напоре улагао је у решавање горућих комуналних питања града. Циљ рада је да на основу доступне архивске грађе, периодике и литературе допуни фрагментарна знања о личности која је, током готово две деценије проведене на јавним функцијама, одиграла значајну улогу у трансформацији Лесковца од турске касабе у “српски Манчестер”.

Кључне речи: Михајло Бабамилкић, Лесковац, Народна радикална странка, модернизација, комунална питања, избори.

*

Михајло Бабамилкић² рођен је у Лесковцу 6. септембра 1866. године³ од оца Ђорђа (1825–1883) и мајке Стане Ђорђевић. Имао је четворицу браће, Николу, Костадина, Благоја и Риста Хаџију.

* nemanja.mitrovic@isi.ac.rs

** milanmilenkovic2@gmail.com Чланак је настао као резултат рада у Институту за новију историју Србије који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација РС, на основу Уговора о стипендирању студената докторских академских студија и укључивања у рад акредитованих НИО 451-03-3644/2025-03/3469 од 01.07.2025.

¹ Велику захвалност дугујемо Милану Баба-Милкићу, који нам је омогућио коришћење породичне збирке за потребе писања рада.

² У изворима, периодици и литератури појављују се различити облици његовог имена (Михаило/Михајло) и презимена (Баба-Милкић, Баба Милкић и Бабамилкић). У раду ће се користити верзија “Михајло Бабамилкић”. Неки од разлога јесу подаци из матичне књиге и облик његовог потписа.

³ Досадашња историографија је као датум његовог рођења истицала 10. октобар 1867, међутим увидом у матичне књиге умрлих која се води за матично подручје Ниш

Михајло је узео презиме по својој баби Милки, која се почетком 19. века удала за његовог деду Илију, о чијем пореклу немамо никаквих података.⁴ Као дечак од једанаест година, Михајло Бабамилкић је дочекао улазак српске војске у Лесковац током српско-турских ратова, као и присаједињење лесковачког краја Кнежевини Србији. Ослобођење од турске власти представљало је прекретницу у погледу економског напретка града и уједно је поставило основе за развој политичког живота у наредним годинама.⁵

Михајло Бабамилкић је живео на породичном имању у Панађуришту које се налазило код данашње “Мадере”, односно у близини железничке станице. Након детињства и скромног образовања усмерио се на занат. На основу литературе о познатом копаничару (резбар–дрводеља) Зарији-Заши Димитријевићу који се у Лесковцу населио после 1878. године, сазнајемо да је Михајло, у својим млађим данима, био његов помоћник. Помажући мајстору Зарији у изради иконостаса и других дрвених предмета за црквене потребе, успоставио је везе са православном црквом и њеним свештенством у лесковачком крају.⁶ Ипак, остао је упамћен као кафеџија. На породичном имању заједно са браћом отворио је кафану “Македонија”, која је након 1927. године носила званичан назив “Пивница Баба-Милкић”. Ова врста делатности му је донела многа познаства и везе. Према породичном предању, поменута пивница састојала се из приземља и првог спрата. У приземљу се налазио простор за дружење и друштвене игре. Ту је био смештен билијарски сто направљен од мермерне плоче коју је Бабамилкић добио од краља Александра Обреновића, приликом његове посете Лесковцу 1902. године.⁷ На спрату изнад точило се пиво, вино и друга пића, а постојао је и балкон који је гледао на калдрмисану Улицу краља Александра,⁸ једну од централних и уједно најпрометнијих улица међуратног Лесковца. Према колективном памћењу, у кафани “Македонија” је био пуштен први неми филм у Лесковцу. На истом имању Бабамилкић је временом отворио и два дућана, тако да се бавио и трговином што потврђује и податак из *Шематизма Краљевине Србије* из 1906. где је као његово занимање наведено “трговац”. Бабамилкић је током своје политичке каријере ширио и неговао предузетништво. Између осталог у једном периоду био је власник још једне лесковачке кафане “Лондон”, коју је касније дао у закуп кафеџији

као датум рођења уписан је горенаведени датум (*Матична књига умрлих за матично подручје Ниш* (Ниш), бр. 601/1950, Михајло Бабамилкић).

⁴ Збирка породице Баба-Милкић, Породично стабло Баба-Милкића.

⁵ Видосава Николић-Стојанчевић, *Лесковац и ослобођени предели Србије 1877–1878*, Лесковац: Народни музеј у Лесковцу, 1975, 7, 89–93; Борислава Лилић, *Југоисточна Србија (1878–1918)*, Београд: Институт за савремену историју, 2006, 78–82.

⁶ Христофор Црниловић, “Мијачка копаница”, *Гласник Етнографског музеја*, књ. 64/2001, 132.

⁷ “Кретања Његовог величанства”, *Мале новине*, 30. 9. 1902, 3.

⁸ Данас Булевар ослобођења.

Јови Београђанину. Ова кафана се налазила прекопута поменуте кафане “Македонија”.⁹ Поред угоститељства, он је и на друге начине увећавао свој капитал. Заједно са лесковачким индустријалцима Глигоријем Петровићем и Сотиром Илићем, као и неколико лесковачких трговаца, учествовао је 1903. године у оснивању Лесковачке трговачке банке. Ова банка је након Великог рата наставила са пословањем, а по капиталу се налазила одмах иза Лесковачке централне банке. Одлучујући утицај у оквиру банке имала је индустријска породица Илић. Подршка банке била је свакако важан ослонац у политичкој каријери, коју је Михајло Бабамилкић већ тада ставио испред свега осталог.¹⁰

Након пунолетства које се тада стицало са 21. годином живота, Бабамилкић је могао да исказе своје политичко уверење. Њему су биле блиске идеје народног посланика Адама Богосављевића (1843–1880), које је делом по оснивању 1881. године присвојила Народна радикална странка. Она је у програму објављеном у *Самоуправи* 20. јануара 1881. као циљеве борбе истакла унутрашње благостање, слободу, парламентаризам, опште право гласа, децентрализацију власти, независно судство, слободу штампе, бесплатно и опште основно образовање и др. У време када је Бабамилкић могао да се политички ангажује, Народна радикална странка је била у тзв. прагматичној фази – фази укључивања у постојеће политичко уређење. Њихово помирење са краљем, учешће у власти и доношење Устава 1888. су свакако били додатни мотиви да им се Бабамилкић прикључи већ те године.¹¹ “Миче је био човек са демагошким склоностима и методама, али и човек чији је радикализам тада још био близак идејама Богосављевића. Он никада није био оруђе богатог слоја лесковачке чаршије, и није за време свог председниковања и посланиковања, дуги низ година, увећао своје имање. Умро је скоро у беди.” Овакво виђење од стране његовог савременика, познатог лесковачког публицисте и историчара Драгољуба Трајковића (1904–1992) показује да су ипак идеје биле кључне приликом Бабамилкићевог избора политичке странке.¹²

⁹ Интервју са Миланом Баба-Милкићем, 4. 7. 2025; *Државни календар Краљевине Србије за годину 1906*, Београд: Државна штампарија Краљевине Србије, 1906, 39; Сергеј Димитријевић, *Историја лесковца и околине*, Лесковац: Народни музеј Лесковца, 1983, 196, 321–322.

¹⁰ Стојковић, Стојичић и Ракић, *нав. дело*, 243; Zoran V. Rakić, “Odnos tradicije i modernizacije u oblastima priključenim Srbiji posle Berlinskog kongresa: Leskovac (1878–1941)”, doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, 2018, 364.

¹¹ Јаша Продановић, *Историја политичких странака и струја у Србији*, књ. I, Београд: Просвета, 1947, 442; Милан Ст. Протић, *Радикали у Србији, идеје и покрет 1881–1903*, Београд: САНУ, 1990, 15–17.

¹² Драгољуб Трајковић, *Из прошлости Лесковца и околине*, Лесковац: Народни музеј у Лесковцу, 1977, 135.

Иако су кафане биле познате и као места окупљања присталица одређених партија, Бабамилкићева кафана није остала упамћена као таква јер су се радикали најчешће окупљали у оближњој Тренкиној кафани која се такође налазила у Панађуришту.¹³ Звучно име радикала постао је избором за кмета лесковачке општине 1897. године.¹⁴ Међу виђенијим лесковачким радикалима тога доба, поред Бабамилкића, убрајали су се индустријалци Мита Теокаревић и Глигорије Јовановић, затим учитељи Јован Биволаревић и Јосиф Хаџи-Костић, као и срески начелник Ранђеловић. Треба нагласити да је у том периоду функцију секретара странке обављао Радоје Домановић, који је на тај положај постављен само неколико месеци по доласку у Лесковац 1896. године. Велики удео у одлучивању да се Домановић премести у Лесковац и постане професор у нижој лесковачкој гимназији, имали су поменути радикали који су осећали потребу да појачају своје редове виђенијим чланом какав је био Домановић.¹⁵

Миче Бабамилкић је за кмета постављен 14. јануара 1897. године,¹⁶ у време председниковања општином радикала Сотира Томића, познатог трговца, народног посланика и једног од оснивача лесковачке женске гимназије.¹⁷ Његов претходник је био Цоје Анђелковић. Овај председник општине је, у изворима похрањеним у Државном архиву Србије, често повезиван са злоупотребима службеног положаја и другим прекршајима, што је свакако помогло радикалима да дођу до власти. У деловодном протоколу Министарства унутрашњих дела за 1897. годину постоји запис да је тражена смена општинског руководства. Како документ није сачуван,

¹³ Звонимир Шимуњец, Мира Ниношевић, Верољуб Трајковић, *Златно доба Лесковца 1918–1941*, Лесковац: Народни музеј, 2014, 69.

¹⁴ У том периоду важио је Закон о устројству општина и општинских власти из 1866. године. Иако је у међувремену донето неколико допуна и усвојен нови Закон о општинама 1889, државним ударом краља Александра Обреновића из 1894. враћен је на снагу Устав из 1869. а са њим и Закон о општинама из 1866. године са допунама из каснијег периода. Највиша власт је тада припала председнику општине, док су кметови били његови помоћници и заменици, а били су и чланови општинског суда. Свака општина је морала да има једног председника и два кмета. На пример у овом периоду, Лесковац је имао три кмета. Општинска управа се бирала јавним или тајним гласањем на период од три године (Бранко Љубоја, *Организација власти у локалној самоуправи у Републици Србији*, Београд: Стална конференција градова и општина – Савез градова и општина Србије, 2013, 14; Закон о устројству општина и општинских власти од 24. марта 1866., Београд, 1866; Закон о општинама од 21. марта 1902, Београд, 1902).

¹⁵ Тихомир Ђорђевић, “Наставнички дани Радоја Домановића у Лесковцу (26. новембра 1896–19. јула 1898)”, *Лесковачки зборник*, 13/1973, 71.

¹⁶ Према Драгољубу Трајковићу општински избори 1897. године били су у марту месецу, након којих је образована радикалска управа (Драгољуб Трајковић, *Из прошлости Лесковца и околине*, Лесковац: Народни музеј у Лесковцу, 1977, 135).

¹⁷ Radoš Trebješanin i dr., *Sto godina leskovačke Gimnazije: (1879–1979)*, Leskovac: Gimnazija “Stanimir Veljković – Zele”, 1979, 93.

могуће је само изнети претпоставку да је дошло до извесних промена у руководству, и да је највероватније Бабамилкићево постављење било повезано са тим.¹⁸ Долазак либерала на власт у држави октобра 1897. године и трогодишња влада Владана Ђорђевића имале су значајне последице и на лесковачку управу. На крају су радикалски председник и његови кметови били разрешени дужности 5. децембра 1897. године.¹⁹

Лош положај радикала у време заједничке владавине краља Милана и Александра Обреновића, додатно је погоршао Ивањдански атентат извршен на краља Милана 24. јуна 1899. Преживевши атентат, краљ је бес усмерио ка Народној радикалној странци. Прогони радикала обухватили су све нивое. Тако су у Лесковцу и околини убрзо након атентата ухапшени Магочевећ, свештеник из Тулара, Мијајло Поповић, народни посланик, Васиљко Илић и Стеван Вилотијевић, лесковачки књижари и Михајло Бабамилкић.²⁰ Како сам наводи, ухапшен је и притворен 3. јула, а “окован” на Светог Илију. Њега је за учешће у атентату оптужио срески начелник. Током тамновања, од њега је тражено да потпише исказ који би окривио Николу Пашића да он стоји иза атентата. На притисак власти Бабамилкић је одговорио на следећи начин: “Јок, рекао сам, ја тој не потписујем, јербо не знам шта је Пашић радеја”. Након што је врх странке порекао умешаност у атентату, а сам Пашић јавно исказао лојалност краљу и изразио жаљење због присуства антидинастичких струја у странци, ситуација се смирила.²¹ На цео процес тачка је стављена изрицањем пресуда септембра месеца исте године. Већина тада осуђених лица била је амнестирана наредне године поводом женидбе краља Александра са Драгом Машин. С обзиром да нису постајали чврсти докази у његову умешаност у атентат, Бабамилкић није могао бити осуђен, али је неколико месеци провео у тамници. За разлику од других пуштен је на слободу тек 28. октобра 1899. године.²²

¹⁸ Државни архив Србије (ДАС), Министарство унутрашњих дела – Полицијско одељење (МУД–П), 1896. година, 16/167, Лесковачки грађани туже свог председника Цоју Анђелковића због злоупотребе; ДАС, МУД–П, 1897. година, II/232, Грађани лесковачке општине траже да се општински часници смене.

¹⁹ Архив Југославије (АЈ), фонд Милана Стојадиновића (37), фасцикла 60, документ 375, Аутобиографија Михајла Бабамилкића.

²⁰ Иако се у појединој литератури Бабамилкић наводи као председник општине у време Ивањданског атентата, он сам у аутобиографији јасно истиче да то није био, чак, да није вршио ни дужност кмета у то време (Д. Трајковић, *Из прошлости Лесковца и околине*, 139; Тихомир Ђорђевић, “Наставнички дани Радоја Домановића у Лесковцу (26. новембра 1896–19. јула 1898)”, *Лесковачки зборник*, 13/1973, 72.

²¹ АЈ, 37, 60–375, Аутобиографија Михајла Бабамилкића; О околностима под којима је Никола Пашић дао изјаву којом је двор био задовољан више у: Васа Казимировић, *Никола Пашић и његово доба 1845–1926*, том I, Нови Сад: Прометеј, 2019 (репринт из 1990), 576–594.

²² Мира Радојевић, “Ивањдански атентат и млађа интелигенција: Случај Божидара В. Марковића”, *Мешовита грађа: Miscellanea*, 28/2007, 203–223 (218); Д. Трајковић, *Из прошлости Лесковца и околине*, 137.

Миче Бабамилкић је 21. новембра 1901. године био поново изабран за кмета након што су радикали победили на општинским изборима од 23. октобра. Неколико месеци касније, преузео је дужност председника општине 15. марта 1902.²³ Овиме је започела деценија његовог руковођења градским и државним пословима, будући да се од 1901. па све до 1913. године, Бабамилкић налазио на власти у својству кмета, председника општине или посланика у Народној скупштини.²⁴ Сам долазак на место председника општине 1902. године био је праћен тешкоћама. Почетком године покренут је процес организовања избора. Иако је општински одбор овластио Лесковачки општински суд да распише и спроведе изборе, а исти је сходно члану 6 Закона о општинама 20. јануара преузео ту одговорност, дошло је до другачијег развоја. Срески начелник Љубисав Димитријевић је 13. фебруара самостално донео одлуку да се избори спроведу. Кључни проблем представљали су бирачки спискови, суд који је преузео овлашћења одбора сматрао је да је кључни услов за расписивање избора срећен бирачки списак, док је начелник среза желео да пошто-пото спроведе изборе. То је на крају, без сагласности суда и учинио. На саму одлуку начелника, али и изабране чланове општинске власти на тако спроведеном гласању, суд је упутио жалбу Министру унутрашњих дела и захтев за поништење избора.²⁵ Иако епилог овог обраћања није познат, разрешење је у међувремену дошло са усвајањем новог Закон о општинама 21. марта. До јуна месеца су највероватније у Лесковцу спроведени нови избори на којима је победила фузионашка листа, а Миче Бабамилкић потврдио мандат председника општине.²⁶

Континуитет његовог деценијског периода на власти био је само у два наврата прекинут. Први прекид обухватао је период од 18. марта до јуна 1903.²⁷ Он се делом поклапа са државним променама. Краљ Александар Обреновић је новембра 1902. године одлучио да формирање владе повери генералу Димитрију Цинцар-Марковићу, команданту активне војске и

²³ Д. Трајковић, *Из прошлости Лесковца и околине*, 139.

²⁴ “Из зајма који је добила код Државне хипотекарне банке Лесковачка општина ће још ове године приступити изградњи водовода и калдрмисању улица коцкастом калдрмом” *Време*, 8. 9. 1936. 9; Момчило Павловић, Мира Ниношевић и Верољуб Трајковић, *Изборне борбе у лесковачком крају 1919–1939: Књига прва (1919–1929)*. Лесковац: Народни музеј у Лесковцу, 1997, 104.

²⁵ ДАС, МУД–П, 1902, 7/141, Лесковачки општински суд жали се на избор чланова општинских.

²⁶ Закон о општинама од 21. марта 1902; <https://www.uzzpro.gov.rs/doc/biblioteka/digitalna-biblioteka/zakon%20o%20opstinama%201902.pdf>; “Општински избори”, *Мале новине*, 1. 6. 1902, 1; “Лесковачка општина ће још ове године присупити изградњи водовода”, *Време*, 8. 9. 1936, 9.

²⁷ Други се односи на период од престанка посланичког мандата јула 1906. до поновног избора за председника општине 1907. О томе више у наставку.

сенатору. Његова влада извршавала је краљеву вољу те је често прибегавала кршењу Устава у виду одлагања скупштинских седница, доношења одлуке о продужењу буџета без распуштања скупштине или избора, или смене локалних представника власти. Велики критичари начина на који је Цинцар-Марковић управљао као и плана да се донесе нови Устав, постале су готово све политичке странке. Међутим, било је и оних чланова који су зарад одређених интереса одлучили да се не повинују званичним страначким ставовима и да подрже краља у намери да изврши још један државни удар. Како је забележио Божидар Маршићанин, управник Београда, краљу су посебно сметали радикали који су били у већини општина на власти, те је донео одлуку да смени радикалске општинске управе: “Иза ових бусија радикали ће се очајно борити на изборима, и Влада неће моћи добити већину. Само ће пролазити време у лудо и харчити се новац. Хоћу, дакле, само да растурих ове радикалске бусије, које су обмањујући ме, мојом помоћи подигли, па кад не буде више тих бусија, да се у изборној борби иза ових заклањају, онда нека се изврше избори за Народно представништво”. “Генералска влада” и промене које је помоћу ње краљ чинио су и према Бабамилкићевим речима биле главни разлог његове смене са места председника општине. Краљ је државни удар извршио 24. марта, вратио је на снагу Устав из 1901. и укинуо све законе који су донети након њега, попут закона о изборима, о штампи и општинама из 1902. Парламентарни избори били су, према новим правилима, расписани и спроведени 19. маја 1903. Међутим, избори су били бојкотовани од стране радикала и већине осталих политичких групација. Ипак, нова скупштина није имала времена да се конституише, јер је само десет дана након избора извршен атентат на краља Александра и краљицу Драгу. Скупштина која је након тога сазвана била је формирана не на основу резултата ових избора, већ на основу претходних од 3. маја 1901.²⁸ Она је заједно са привременом владом либерала Јована Авакумовића поништила све краљеве одуке донете након 24. марта. Такође, јуна месеца донета је и одлука да се смењени председници општина врате на своје дужности до поновних избора. Међу њима се налазио и председник лесковачке општине Михајло Бабамилкић.²⁹

Већ јула исте године били су спроведени нови општински избори. У Лесковцу су биле истакнуте две листе, либерално-напредњачка и радикална

²⁸ Мирослав Пешић, “Страначки живот у Краљевини Србији крајем 1902. и почетком 1903. године”, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 102/2024, 163–178; *Тајне двора Обреновић, – управитељеве белешке (од веридбе до смрти краља Александра)*, Београд: Штампариија Д. Димитријевића, 1907, 100–103; Сузана Рајић, *Александар Обреновић. Владар на прелазу векова – сукобљени светови*, Београд: Српска књижевна задруга, 2011, 419.

²⁹ АЈ, 37, 60, Аутобиографија; Dragiša Vasić, *Devetsto treća, Majski prevrat*, Београд: 1925, 121–123.

која је била подржана од стране радника. Испред ње се као кандидат поново налазио Бабамилкић. Накнадна писања у *Радничким новинама* показују да су радикали са радницима постигли одређен договор. У критици Бабамилкића у време избора за народне посланике 1905. године остало је забележено да, када је видео да на изборима 1903. године неће обезбедити довољну подршку која би му омогућила да остане на власти, отишао у Радничко друштво, наводно клекао пред раднике и заплакао се: “Аман, Бог па ви! Ја за председника, а ви ћете добити посланика”.³⁰ Да су радници пристали на такав или сличан договор са радикалима показују резултати избора, али и један забележени инцидент. На дан избора дошло је и до туче на биралишту. Према сведочанству забележеном у зборнику докумената може се закључити да су Бабамилкићеву кандидатуру, али и своје бирачко право радници срчаније штитили од самих радикала: “наоружани напредњаци и либерали навреше на биралиште – радикали побегоше, ненаоружани радници остадоше да заштите своја права.”³¹

Након тих избора, радикали и радници ће постати једни од главних опонената и носилаца изборних борби у Лесковцу. Разлог растућег радничког политичког потенцијала налазио се у интензивној индустријализацији лесковачког краја која је довела и до повећања броја радничке популације, а са тим и првих примера радничког организовања. Једно од обележја политичког живота у Лесковцу у првим годинама 20. века било је управо јачање радничког покрета и Социјалдемократске странке. Месна организација Српске социјалдемократске странке основана је у Лесковцу крајем септембра 1904, али су социјалисти и пре тога, у оквиру Радничког савеза формираног маја 1903, учествовали на посланичким изборима и остварили запажен резултат.³² Из угла социјалдемократа, Бабамилкић је представљао опасног политичког противника будући да је био истакнути радикал који је могао да користи и свој положај како би вршио притисак на бираче. Са друге стране, он је виђен и као идеолошки противник, имајући у виду да је и сам поседовао извешан капитал и доводио се у везу са лесковачким трговцима и индустријалцима, са којима се и удруживао. Гласило социјалдемократа *Радничке новине* често је нападало Бабамилкића, проглашавајући га “кабадахијом” и “господарем лесковачког робља”.³³ У

³⁰ “С лесковачког биралишта”, *Радничке новине*, 16. 7. 1905, 60.

³¹ *Грађа за историју револуционарног радничког покрета Лесковца и Врања 1895–1915. Књига I*, уредник Хранислав Ракић, Лесковац: Народни музеј у Лесковцу, 1982, 26.

³² Zoran V. Rakić, *Odnos tradicije i modernizacije u oblastima priključenim Srbiji posle Berlinskog kongresa: Leskovac (1878–1941), doktorska disertacija*, Beograd: Fakultet političkih nauka, 2018, 288–289.

³³ *Грађа за историју револуционарног радничког покрета Лесковца и Врања 1895–1915*, 87–88, 266–268.

идеолошки обојеним нападима на председника општине, као аргументи служиле су блиске везе које је имао са лесковачким капиталистима. Генерално гледано, социјалисти су на Народну радикалну странку, али и Самосталну радикалну, затим Народну и Српску напредну странку, гледали као на политичке организације које су различитим злоупотребама желеле да дођу на власт у Лесковцу. Како су у посматраном периоду радикали најчешће били на власти, њима је осим куповине гласова, нарочито замерана злоупотреба положаја у изборне сврхе. Осиноост власти пред изборе социјалисти су у *Радничким новинама* и на овај начин представљали: “Био је времена када су поједини срески начелници говорили, да би Лесковчани и главицу купуса изгласали за посланика, само ако власт хоће. И доиста Лесковчани су у скупштину до сада непрестано слали тикве и бундеве”.³⁴

“Ја сам си браћо оран човек (за посланика)”

Избор за председника општине није био врхунац Бабамилкићеве политичке каријере, већ мандат народног посланика. Остварење те његове жеље дошло је са парламентарним изборима одржаним 10. јула 1905. године. Након Мајског преврата, у политичком животу Краљевине Србије десиле су се значајне промене. Већина странака била је приморана да изврши програмске и кадровске промене или удруживање. Народна радикална странка је након фузије са Напредном странком из 1901. представљала владајућу и најзначајнију политичку организацију. Међутим, изјава Николе Пашића дата након Ивањданског атентата и приближавање врха странке двору Обреновића, довели су до губитка ауторитета лидера странке, а напослетку и до одвајања млађих радикала либералних схватања. Та група, предвођена Љубомиром Живковићем се 1901. године одвојила од матичне странке, а наредне године је званично основала Самосталну радикалну странку. Она је програмом који се враћао на изворне вредности радикализма из 20. века, од којих су се Пашићеви радикали удаљили, успела да брзо придобије широку народну подршку. Управо је влада формирана маја 1905. године чији је председник био Љубомир Стојановић, нови вође самосталаца, расписала и спровела парламентарне изборе на којима је Бабамилкић изабран за народног посланика. Иако је популарност самосталаца у народу расла, у Лесковцу је Бабамилкић ипак успео да освоји већину гласова на изборима.³⁵

³⁴ “Одговор клеветницима”, *Радничке новине*, 31. 5. 1908, 65.

³⁵ Чедомил Митриновић, Милош Н. Брашић, *Југословенске народне скупштине и сабори*, Београд: Народна скупштина Краљевине Југославије, 1937, 152; Драгољуб Трајковић, *Јужно Поморавље у гласу својих посланика 1903–1914*, Лесковац: Народни музеј, 1981, 8.

Као и сваки, и ови избори у Лесковцу су били пуни злоупотреба и незаконите врсте агитовања. Бабамилкић, као радикалски кандидат за Лесковачку општину је прибегао различитим средствима како би дошао до циља. У агитовању се користио не само притисцима и новчаном стимулацијом гласача, већ је сигурне гласове обезбеђивао и помоћу инсистирања да се гласачи закуну пред јеванђељем и крстом. “И да би се осигурао, газда Миче носи у џепу крст па на крсту заклиње срећом и децом сваког бирача да ће заиста гласати за њега. После тога их добро почасте.”³⁶ На сам дан избора, забележено је да је закупио све фијакере како би превозио гласаче, и да се користио ауторитетом начелника среза Станка Милошевића и његових жандарма како би додатно стимулисао неодлучне. Према писању *Радничких новина*, одређене неправилности забележене су и у вези са списковима бирача. Како пореско одељење није саставило на време списак грађана који су остваривали право гласа, створила се могућност да Бабамилкићева управа калкулише и не заведе лица са познатим политичким опредељењима. И поред свега, Бабамилкић није успео да у првом кругу 10. јула обезбеди апсолутну победу. На поновљеним изборима одржаним недељу дана касније, Бабамилкић је остварио циљ. Од укупно 1787 лица са правом гласа на изборе је изашло око 54% бирача. Бабамилкић је, као представник радикала фузионаша, добио 406 гласова, социјалиста Петар Тасић 309, док је на трећем месту по броју гласова (216) био либерал Таса Петковић, посланик за варош Лесковац у претходном скупштинском сазиву.³⁷

О Бабамилкићевом агитовању пре и током избора расправљало се на редовном заседању Народне скупштине одржаном 1. августа 1905. године.³⁸ Како посланици Српске социјалдемократске странке нису добили подршку осталих посланика за испитивање регуларности избора у Лесковцу, Бабамилкићу је на истој седници верификован мандат. Он је у посланичкој клупи, дакле, био од краја јула 1905. до нових избора за народне посланике који су одржани 11. јуна 1906, уз напомену да седницама није присуствовао након 25. јануара 1906.³⁹

Његово прво обраћање у Скупштини забелешено је 3. августа 1905, када је и прочитано писмо којим су председници општина Никола Узуновић,

³⁶ “Баба Милкина агитација”, *Радничке новине*, 9. 6. 1905, 58.

³⁷ “Резултат накнадних избора у варошима”, *Правда*, 19. 7. 1905, 2; *Државни календар Краљевине Србије за годину 1905*, Београд: Државна штампарија Краљевине Србије, 1905, 40.

³⁸ О овим догађајима постоје само једностране извори: чланци *Радничких новина* и говори народних посланика – социјалиста Симе Поповића и Драгише Лапчевића.

³⁹ *Стенограмске белешке о седницама Народне скупштине у ванредним сазивима од 8. до 17. маја и од 25. јула до 5. аугуста 1905*, Београд: Народна скупштина Краљевине Србије, 1905, 38–39; *Државни календар Краљевине Србије за годину 1906*, Београд: Државна штампарија Краљевине Србије, 1906, 39.

Димитрије Ристић и Бабамилкић прихватили мандате народних посланика. Чињеница да је постао народни посланик значила је одрицање од функције председника општине. То место је одлуком општинског одбора заузео Трајко Џунић, радикал близак Бабамилкићу. Он се према досупним подацима најчешће ословљавао као кмет регент или регент општински и вршио је ту функцију до следећих општинских избора спроведених 1907. године.⁴⁰

Сходно свом занимању, Бабамилкић се први пут у Скупштини обратио питањем у вези са проблемима механција. Поред бројних намета, и проблема бесправног крчмљења пића (продаје пића), механције је оптерећивала и обавеза куповине листова *Српске новине* и *Полицијски гласник*. Управо о последњем је Бабамилкић говорио и захтевао од министра унутрашњих дела и председника Љубе Давидовића објашњење. Одговор који је добио, није био на његово задовољење, јер су ове листове и даље морали да купују сви, чак и ситне механције. Проблеми крчмљења, висине државних намета и различитих забрана, били су од стране еснафа механцијско-кафанских често покретани, а молбе и жалбе су најчешће до власти стизале или преко Министарства унутрашњих дела које је био задужено за њих или, као што овај пример показује, преко народних посланика.⁴¹

Током скупштинских заседања одржаних у октобру и новембру 1905. године, Бабамилкић је изнео неколико предлога, од којих је можда и најзначајнији био предлог о подизању болнице у Лесковцу за грађане Јабланичког, Власотиначког и Лесковачког среза из суфицита државног буџета за 1904. годину. Такође, на заседању од 9. октобра, ургирао је да Министарство просвете и црквених послова одговори на молбу коју је Лесковачка општина упутила 21. јуна, а којом је тражено отварање петог разреда гимназије, чиме би нижа гимназија у Лесковцу прерасла у шесторазредну гимназију. Одговор министра Љубе Стојановића био је негативан, а као разлози наведени су мањак финансијских средстава, али и наставног кадра.⁴²

⁴⁰ ДАС, МУД–П, 1905, 205/П, Писмо Народној скупштини Николе Узуновића, Димитрија Ристића и Михајла Баба-Милкића; Грађа за историју рев. рад. покрета, књ. 1, 141–143.

⁴¹ *Стенограмске белешке*, 1905, 3. август, 78; *Стенограмске белешке*, 5. август, 144.

⁴² Поред предлога о болници, залагао се за измену закона о монополу дувана и откупних цена, за премештање седишта окружног начелства из Враћа у Лесковац, подизање касарне за пук који би био стациониран у Лесковцу и бесплатно коришћење железнице од стране регрута. Као аргументе за предлог о премештању седишта окружног начелства и предлог о подизању касарне и стационирању једног пешадијског пука у Лесковцу, Бабамилкић је изнео податак да је Лесковац трећи град у Србији по броју становника и да је област финансијски способна да задовољи издатке који прате изнете предлоге (*Стенограмске белешке о седницама Народне скупштине у редовном сазиву за 1905, од 1. октобра до 19. новембра, књ. 1*, Београд: Народна скупштина Краљевине Србије, 1905, 68, 143, 159, 472).

На заседању Народне скупштине од 14. октобра формирани су одбори, а Бабамилкић је изабран за члана одбора за оцену посланичких предлога. Задатак одбора био је да процени релевантност предлога и његову техничку саобразност за постојећим законом. Иако је био упознат са правилима, његов предлог о подизању касарне у Лесковцу је одбијен јер није испунио законску форму, док је предлог о болници председник Министарског савета Љуба Стојановић 1. новембра вратио Народној скупштини са образложењем да Савет није надлежан.⁴³ Негативни одговори нису умањили Бабамилкићеву активност, јер је и у наредним заседањима често излазио за говорницу са питањима за министре и предлозима усмереним ка побољшању услова живота и рада у Лесковцу и околини. Такође, залагао се да његове страначке колеге и богати лесковачки индустријалци добију одређене државне повластице. Тако су током његовог посланиковања Коста Илић, Мита Теокаревић, Глигорије Петровић и Петар К. Илић, добили многе погодности за покретање производње вунених тканина и гајтана. Између осталог, одлука коју је Народна скупштина усвојила 1. октобра 1905. године ослобађала их је плаћања пореза и царина на 10 година и омогућавала попуст од 25% за коришћење железнице под условом да уложи 1.100.000 дуката и изграде фабрику за најкасније три године.⁴⁴

Од почетка новембра 1905. постао је члан одбора за разгруписавање општина, на чијем челу се налазио Милисав Тајсић. Такође, био је и премештен из одбора за оцену предлога у одбор за молбе и жалбе којим је председавао посланик из Лебана Радован Поповић. Сходно његовој претходној функцији, одређену пажњу је привукао Бабамилкићев став по питању измене члана Закона о општинама који је одређивао начин избора председника општина и кметова. Сматрао је да одредба да се кметови и председници варошких општина бирају са листе која је добила већину гласова није корисна и да управе варошких општина морају да садрже представнике свих партија. Такође, био је мишљења да је метод количника који се користи за одборнике пожељан и на овом примеру. Своје ставове је образложио и примером да једна листа може да добије 100 гласова и да формира целокупну управу, а да следећа листа која је освојила 80 гласова и репрезентује значајан проценат становника нема својих заступника у власти.⁴⁵ По питању датума избора и предаје власти по новом предлогу Закона о општинама, Бабамилкић се делом није слагао са страначким колегама. Сматрао је да старе представнике власти треба разрешити у року

⁴³ *Стенограмске белешке редовног сазива*, 1905, књ. 1, 151, 335, 491.

⁴⁴ ДАС, Народна скупштина, 1905, 1/18, Решење Народне скупштине са редовног сазива од 1. 10. 1905, Закон о повластици Косте Илића, Мите Теокаревића, Глигорија Петровића и Петра К. Илића индустријалаца из Лесковца за фабрикацију вунених тканина и гајтана.

⁴⁵ *Стенограмске белешке*, 1905, књ. 2, 718

од три дана након избора и да до увођења нових на дужност, власт треба да врши општински одбор. На предлог да се избори помере са 27. децембра на 15. јануар, Михајло Бабамилкић је одговорио у шаљивом тону: “И треба да буду 15. јануара, да би продужили живот садашњим председницима те да би примили што више плате, јер су то махом стари радикали.”⁴⁶

На заседању од 15. децембра водила се расправа о државном буџету за наредну годину у којој је и Бабамилкић узео учешћа. Он се огласио по питању сувишних трошкова за пореска одељења. Износећи пример да Лесковачки срез има пореског управника, три порезника, три помоћника, четири практиканта и шест пандура, а да истовремено има једног начелника, четири писара, два практиканта и четири пандура у полицији која се стара о безбедности и врши санкционисање кривице у граду, показао је несразмеру ова два тела. Жалећи се да је буџет за пореско одељење већи него за полицијско и да већина порезника и даље захтева од председника општина и кметова да они сакупљају порез, поставио је захтев да се пореска одељења смање и да срезови имају само по једног пореског чиновника.⁴⁷

Последња тема о којој је Бабамилкић дискутовао у скупштини била је везана за откупну цену дувана. Тело које је било надлежно за решавање тог питања била је Самостална монополска управа која је, иако државна творевина, имала аутономију од ње. Због тога Народна скупштина није могла да усваја предлоге који су се тicali рада овог тела. Другим речима, за повећање откупних цена био је потребан њен пристанак. За овај проблем Бабамилкић се заинтересовао јер је у почетком 20. века био изабран у Врању на двогодишњи период за заступника произвођача дувана у комисији за откуп. До његовог избора дошло је делом због страначких веза, а делом и из жеље да се привидно реши проблем који се често јављао око избора члана овог тела. Обично када је на ту функцију биран представник из редова једне партије, сви произвођачи, чланови или симпатизери исте су добијали бољу откупну цену, док су симпатизери других странака били дискриминисани. Током рада у овом телу, Бабамилкић је могао да примети бројне проблеме са којима су се произвођачи сусретали, али и да осети да би отклањање макар једног дела могло да привуче ново гласачко тело, које по величини није било занемариво. Пред Народну скупштину Бабамилкић је предлог о повећању цена изнео 14. октобра, а о њему је дискутовано тек 17. децембра. Око овог предлога се повела оштра дискусија, јер су посланици увидели да он може да донесе одређен број политичких поена. Иако је Бабамилкић први изнео предлог, Народна скупштина је расправљала о предлогу другог народног посланика, самосталног радикала из Лесковца Живојина Хацића. Према изјавама самог Бабамилкића радило се о намери

⁴⁶ *Стенограмске белешке*, 1905, књ. 2, 739.

⁴⁷ *Стенограмске белешке*, 1905, књ. 2, 1155.

да се на овом питању сакупе поени пред општинске изборе у Лесковцу и околини.⁴⁸ Након јануара 1906. године Бабамилкић више није одлазио у престоницу због скупштинских седница, разлог таквог односа према посланичком мандату који му је поверен нам није познат, нити постоје подаци који би открили делатност на коју је усмерио пажњу до краја те године.

На наредним изборима за народне посланике од 11. јуна 1906. године, ниједан кандидат није успео да обезбеди апсолутну већину у Лесковцу, услед чега је дошло до новог круга гласања. На поновљеним изборима од 18. јуна дошло је до стварања коалиција. Радикали су се удружили са напредњацима, а националисти (либерали) са самосталцима. Прва група овога пута није успела да се наметне гласачима те је народни посланик за варош Лесковац постао либерал (члан Народне странке) Прока Н. Митровић. Ово показује да је Бабамилкићев углед међу лесковачким радикалима и суграђанима био веома висок и да се већ тада он уздигао изнад странке којој је припадао.⁴⁹

Михајло Бабамилкић је након посланичког мандата који се завршио јуна 1906. године на нову/стару функцију председника општине ступио након победе на општинским изборима спроведеним новембра 1907. Након три године успео је да продужи мандат за још један циклус тесном победом на изборима од 28. марта 1910.⁵⁰ Пред истек другог председничког мандата Бабамилкић је још једном показао жељу да представља Лесковчане у скупштини 1912. године. Пре ове појавила се још једна прилика коју је он пропустио. Када је народни посланик Сотир Томић умро током трајања посланичког мандата, у Лесковцу су 28. новембра 1910. спроведени ванредни избори. Ипак, Бабамилкић се тада сложио да кандидат испред радикала (фузионаша) буде индустријалац Сотир Илић. Чак је, као председник општине, вршио јаку агитацију и помогао његову победу на изборима.⁵¹

Две године касније, на редовним парламентарним изборима у лесковачком месном одбору Народне радикалне странке јавило се неслагање. Јаку жељу да постану народни посланици исказали су и Сотир Илић и Михајло Бабамилкић. Потоњи је на сазваном збору, окупљеним грађанима јасно изнео своју решеност речима: “Браћо, ја сам ве викаја да си се разговоримо

⁴⁸ *Стетенограмске белешке о седницама Народне скупштине од 1. октобра 1905. до 19. априла 1906. године*, књ. 3, Београд: Народна скупштина Краљевине Србије, 1906, 1210–1214.

⁴⁹ *Државни календар Краљевине Србије за годину 1907*, Београд: Државна штампарија Краљевине Србије, 1907, 41; “Избори у Србији”, *Застава*, 13. 6. 1906, 2; “Са накнадних избора”, *Радничке новине*, 22. 6. 1906, 75.

⁵⁰ “Општински избори у Србији”, *Застава*, 20. 11. 1907, 1; *Грађа за историју револуционарног радничког покрета Лесковца и Враћа 1895–1915*, књ. 1, 344.

⁵¹ “Избор у Лесковцу”, *Радничке новине*, 9. 12. 1910, 147.

кога ће си испратимо у скупштину... Ја сам си браћо оран човек, ви ме знајете... Ако искате да гласате за социјали и ја сам социјал... Ја си браним сиротињу.” Како до договора међу радикалима није могло доћи, Бабамилкић је одлучио да се отцепи и са делом њему верних чланова истакне сопствену кандидатуру. Званична радикалска листа која је истакла Сотира Илића је на изборима 1. априла добила 213 гласова, док је дисидентска листа са Бабамилкићем на челу освојила 619 гласова. Ипак, то није било довољно, те је 8. априла уследило понављање гласања, на којем је изабран либерал Стојан Николић. Још једном су избори у Лесковцу привукли пажњу народних посланика који су о њима дискутовали током заседања 19. априла 1912. Један од виђенијих либерала Живојин Рафајловић је сматрао да је Бабамилкић изгубио изборе јер је био сигуран да ће у другом кругу бити победник, те из тог разлога није даље вршио притисак на гласаче. У тој расправи посланика пљуштале су међусобне оптужбе за противзакониту агитацију и куповину гласова, како из редова радикала, тако и из редова самосталаца и либерала.⁵² Како није успео у намери да још једном постане народни посланик, Бабамилкић је на месту председника општине остао до истака мандата 1913. године и руководио градом за време Првог и Другог балканског рата.⁵³

“Сас малечке паре цумбус правим!”

Почетак индустријализације Лесковца крајем 19. века, као и изградња железничке линије кроз Лесковац 1886. године, убрзано су мењали изглед оријенталне вароши на југу Србије. Почевши од 1884. када је у селу Стројковцу подигнута прва фабрика у којој се производио гајтан, у лесковачком крају је до избијања Првог светског рата радило неколико снажних текстилних фабрика које су биле у рукама лесковачких индустријских породица. Истовремено, повећање броја становника у граду увећавало је комуналне проблеме, због чега је процес урбанизације подразумевао изградњу ефикасног комуналног система. Неки од горућих проблема у Лесковцу били су мањак пијаће воде, недостатак канализационог система, потешкоће са одржавањем чистоће у граду, лоше стање улица и мостова на Ветерници и др.⁵⁴ Поред тога, постојала је потреба за новим

⁵² *Грађа за историју револуционарног радничког покрета Лесковца и Врања 1895–1915*, 492; *Народна скупштина: I претходни састанак: ванредан сазив за период 1912–1915. године: од 19. април до 30. јуна 1912. године*, Београд: Народна скупштина Краљевине Србије, 1912, 201–204.

⁵³ АЈ, 37, 60–375, Аутобиографија Михајла Бабамилкића.

⁵⁴ Перица Хаџи-Јованчић, *Европеизација Српског Манчестера 1918–1941*, Београд: Удружење за друштвену историју, 2010, 21–22; Живан Стојковић, Слободанка Стојичић и Хранислав Ракић, *Историја Лесковца*, Београд: Институт за савремену историју, 1992, 139.

школама и савременом болницом. У периоду индустријског полета, задатак општинске управе био је да ефикасним мерама усагласи привредни успон са модернизацијом Лесковца.

Уређење вароши за време дугог Бабамилкићевог руковођења, отпочело је 1902. године. Општинска управа је тада кренула са уклањањем турских ћепеника, односно дрвених капака испред дућана који су заузимали део уличног простора, а започело је и уређење тротоарских површина. Део ових радова, путем којих се вршила модернизација централних улица, био је финансиран из кредита. Унапређење уличне мреже у граду подразумевало је и подизање нових мостова. Тако су 1911. године постављена два дрвена моста на реци Ветерници, од којих се један налазио у близини Каспарове кафане,⁵⁵ док је други подигнут у Подворцу. Још једна акција на уређењу градске површине за време Бабамилкићевог мандата био је откуп земљишта код Соколског дома,⁵⁶ на којем се после Првог светског рата, за време мандата комунисте Јована Дискића (председник 1920–1921) и демократе Милана Поп-Димића (председник 1923–1929), уређивао градски парк.⁵⁷

Велики искорак у процесу модернизације Лесковца којим су побољшани животни услови у граду, а истовремено пружен подстицај развоју индустрије, било је пуштање у рад електричне централе на реци Вучјанки у близини Лесковца. Ова централа, изграђена 1903. године, била је једна од првих које су подигнуте у Краљевини Србији. Хидроцентрала у Вучју се налазила под управом лесковачког Електричног друштва, које је пословало као акционарско друштво. Бабамилкић је тако постао први председник Лесковачке општине који је са овим друштвом закључио уговор о снабдевању Лесковца електричном енергијом током 1903. године. Наредни уговор склопљен је такође за време његовог руковођења општином десет година касније, а износ који је општина плаћала остао је непромењен, односно 12.000 динара на годишњем нивоу.⁵⁸

Поред мера које су за циљ имале уређење уличног простора, почетком 20. века општинска управа предвођена Мичетом Бабамилкићем је донела низ одлука које су побољшале привредне услове у граду. Подстицај развоју локалне трговине представљало је подизање и уређење четири градске пијаце. Реч је о житној, кудељној и марвеној пијаци, као и пијаци која

⁵⁵ Данашња Улица јужноморавских бригада.

⁵⁶ Код данашњег Народног позоришта у Лесковцу.

⁵⁷ “Лесковац – град са развијеног индустријом и запуштеним комуналним уређењем”, *Лесковачки гласник*, 17. 7. 1937, 3; Сергије Димитријевић, *Тако је некад било, из блиске прошлости Лесковца*, Лесковац: Градски одбор Народног фронта, 1951, 17–19.

⁵⁸ “Из зајма који је добила код Државне хипотекарне банке Лесковачка општина ће још ове године приступити изградњи водовода и калдрмисању улица коцкастом калдрмом”, *Време*, 8. 9. 1936. 9.

се налазила недалеко од железничке станице. У оквиру нових пијачних простора биле су постављене модерне ваге. Још један вид помоћи локалној трговини била је изградња три дућана у центру града близу ветерничког моста, на простору некадашње турске џамије, као и изградња варошке кланице. Према Бабамилкићевим речима, до подизања три дућана дошло је на његову иницијативу, а општина је у наредним деценијама вишеструко профитирала од њиховог издавања. Такође, Бабамилкић се годинама касније хвалио како су радови на подизању кланице, пијаца и дућана у граду спроведени без коришћења кредита, односно да је општина из својих средстава финансирала поменуте радове, и то у време када нису постојали ни прирез ни трошарина.⁵⁹

Међутим, поједине инвестиције није било могуће реализовати без кредита. Будући да је у граду, чији се број становника постепено увећавао, постојала велика потреба за модерном болницом, као што је поменуто, Бабамилкић је у својству народног посланика 1905. године тражио кредит из државног буџета за подизање болничке зграде. Будући да државна болница није постојала, Лесковчани су морали да иду у Врање на прегледе. Бабамилкићев предлог био је прво одбијен, али је наредне године изградња болнице у Лесковцу ипак била унета у државни финансијски план. Модерна болница у Лесковцу је пуштена у рад пред крај 1909. године, при чему су у наредним деценијама, поред простора Лесковачког среза, ка њој гравитирала и насељена места Јабланичког и Власотиначког среза.⁶⁰

Поред кредита за изградњу нове болнице из 1906, важан зајам је био закључен и 1904. године. Средства добијена том приликом била су намењена за изградњу нове основне школе у граду. Убрзо потом урбанизација је настављена подизањем нове зграде општинске управе током 1905. године, односно градског поглаварства. Још једна школа, подигнута пред крај Бабамилкићевог мандата, познатија као “Табана”, изграђена је 1913. из редовних општинских прихода и на основу личне иницијативе председника општине.⁶¹ Треба поменути да су изградњу нових школа у Лесковцу пратиле локалне афере у којима се помињало и Бабамилкићево име.⁶²

Даље уређење и привредни развој Лесковца спречило је избијање Првог светског рата, као и окупација лесковачког краја од стране Бугарске. Током окупације, лесковачка привреда претрпела је озбиљну штету и умањена је за шест фабричких постројења, од којих су две биле фабрике текстилне

⁵⁹ “Лесковац – град са развијеног индустријом и запуштеним комуналним уређењем”, *Лесковачки гласник*, 17. 7. 1937, 3.

⁶⁰ Vukadin Ristić, *Razvoj zdravstvene službe u leskovačkom kraju*, Leskovac: Narodni muzej Leskovac, 2006, 63–65.

⁶¹ “Лесковац – град са развијеног индустријом и запуштеним комуналним уређењем”, *Лесковачки гласник*, 17.07.1937, 3.

⁶² Stojković, Rakić i Panajotović, nav. delo, 270.

индустрије. Поједине фабричке зграде биле су уништене или оштећене, док је део индустријских капацитета био пребачен у Бугарску.⁶³ Бугарска окупација поништила је део предратних резултата у привредном животу и уређењу Лесковца.

Идеализација међуратног периода у историји Лесковца, који се у савременом дискурсу често назива “златним добом” града, представља важан феномен у конструисању локалног историјског идентитета. Како према Берку колективно памћење и писање о историји “нису више тако наивне радње”, потребно је направити кратак осврт и поређење савременог поимања са оним који су савременици имали о Лесковцу и својој свакодневници.⁶⁴ Захваљујући сачуваној локалној периодици можемо наслутити да двадесетих и тридесетих година већини Лесковчана индустријализација није била најважније мерило квалитета живота. Постојање социјалних, урбанистичких и хигијенских проблема у граду упућивало је савременике да “златно доба” траже на другом месту. Примера ради, средином тридесетих година је у *Лесковачком гласнику* писало како је Лесковац “град некадашње трговине и индустрије” који због економске кризе “тавори своје тешке и суморне дане.” Дакле, тадашњи Лесковчани су сматрали да је златно доба вароши на Ветерници заправо био период пре Првог светског рата, односно када је Лесковац пролазио кроз прву фазу индустријализације.⁶⁵ Наведени пример показује како колективно памћење постепено мења однос према прошлости и гради наратив који је у одређеном тренутку потребан. Док често блиску прошлост критички анализира, дотле о ранијим периодима пројектује најчешће романтизовану слику.

Први светски рат је Бабамилића, тада четрдесетсегодишњака, поново ставио у војну службу.⁶⁶ Он је у току напада Централних сила 1915. године, као војни обвезник био распоређен у магацину у Владичином Хану. Услед надирања надмоћнијег противника, повлачио се заједно са српском војском, члановима државне управе и становништвом преко албанских планина. Са собом је повео најстаријег сина, док је жену и осталу децу оставио у Србији. Неколико месеци након преласка у Грчку био је ослобођен даље војне службе. За повлачење преко Албаније додељена му је Албанска

⁶³ Ранка Гашић, “Лесковачка текстилна индустрија до Другог светског рата. Британски и немачки утицај у предузећима Илића и Теокаревића”, *Лесковачки зборник*, 49/2009, 93–100.

⁶⁴ Piter Berk, “Istorija kao društveno pamćenje”, *Reč, časopis za književnost i kulturu i društvena pitanja*, br. 56/1999, 83–92.

⁶⁵ “За боље уређење Лесковца”, *Лесковачки гласник*, 14. 12. 1935, 2.

⁶⁶ Како о његовом првом војном ангажовању нема података, може се само на основу година живота претпоставити да је учествовао у српско-бугарском рату из 1885. У време битке код Сливнице он је имао 19 година.

споменица.⁶⁷ Преко листа *Београдске новине*, лесковачки трговац Глигорије Јоргачевић који се лечио у болници у Лозани, јавио је у лето 1916. да је Миче Бабамилкић жив и да се налази са дететом у иностранству. У периоду окупације постојала је пракса да се српске избеглице оглашавају путем новина, како би јавили који су њихови пријатељи, рођаци или познаници преживели тешко повлачење и који се налазе у иностранству, са циљем да се ова вест пренесе њиховим породицама које су живе у окупираној Србији.⁶⁸ Познато је да се Бабамилкић новембра месеца 1916. године налазио у Солуну где је као цивил покушавао да на различите начине помогне напоре српске војске за ослобођењем домовине. Поред храбрења и давања моралне подршке војницима, забележени су и примери његовог хуманитарног рада у тешким тренуцима за српски народ и војску. Један такав пренели су и листови. Наиме, он је средином 1917. поклатио 1.200 цигарета болесницима који су се опорављали у болници у Водену (Едеса).⁶⁹

Завршетком рата и ослобођењем Србије, као и офанзивом према јужнословенским крајевима Аустроугарске монархије, створени су услови за формирање Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Стварањем југословенске државе из корена су се промениле политичке прилике, како на пољу државне политике, тако и на локалном нивоу. Након што се из иностранства вратио у Лесковац, Михајло Бабамилкић се поново укључио у политички живот града и августа 1920. наступио је на листи Народне радикалне странке на првим послератним општинским изборима. Снажан утицај Комунистичке партије Југославије (КПЈ) постао је видљив већ на првим локалним изборима. Листа КПЈ предвођена Јованом Дискићем (1881–1963) освојила је већину на општинском нивоу. Са 52,7%, односно 1.160 гласова, комунисти су освојили две трећине одборничких места, док су друго место заузеле демократе предвођене Миланом Поп-Димићем (1879–1943), чија је листа освојила 30,4%, односно 666 гласова. Радикали предвођени Мичетом Бабамилкићем нашли су се на трећем месту са 17%, односно 373 гласова.⁷⁰ Ипак, комунистичка власт у лесковачкој општини трајала је кратко, будући да је јула 1921. хапшењем комунистичких одборника, власт КПЈ била оборена.⁷¹ После хапшења комуниста, нова општинска управа на челу са Чедомиром Николићем имала је задатак да организује поновљене изборе у Лесковцу. На овим изборима одржаним 16. октобра 1921. године, радикали

⁶⁷ АЈ, 37, 60–375, Аутобиографија Михајла Бабамилкића.

⁶⁸ “Biro Đorđević – Ženeva, Švajcarska” *Beogradske novine*, 3. 8. 1916, 4.

⁶⁹ “Благодарност”, *Велика Србија*, 12. 7. 1917, 3.

⁷⁰ Павловић, Ниношевић и Трајковић, *нав. дело*, 39.

⁷¹ “Триумф комунизма у Србији и Македонији. Све највеће вароши су комунистичке”, *Радничке новине*, бр. 201, 24.08.1920; Димитрије Кулић, *Комунистичка општина у Лесковцу 1920–1921: Прилог за проучавање радничког покрета Лесковца*, Лесковац: Скупштина општине, 1982, 69–80.

поново предвођени Бабамилкићем успели су да освоје 950 гласова, само 52 више од демократа на челу са Ђоком Врањкићем. Након што је осигурао тесну већину, Бабамилкић је поново изабран за председника општине.⁷²

До тог тренутка, Лесковац и његова привреда су се већ обнављали уз материјалну подршку владе Краљевине СХС, као и локалног капитала.⁷³ Ипак, нова општинска управа у Лесковцу је свега два месеца након доласка на власт предложила увођење посебног намета индустријским предузећима, тзв. калдрмину. Поменути предлог управе жестоко је критикован на страницама *Лесковачког гласника*, уз напомену да ће нови намет онемогућити стабилан развој индустрије у граду.⁷⁴ Са друге стране, уређивање запуштеног града изискивало је обимна финансијска средства, па је општинска управа у овом периоду разматрала расположиве опције. Почетком марта 1922. године, Бабамилкићева општина је затражила зајам од 10 милиона динара за реализацију различитих комуналних радова, попут поправке мостова на Ветерници, затим за подизање нове школе, изградњу водовода, регулисање речног корита Ветернице, изградњу дома за сиромашне грађане, изградњу нове цркве, проширење гимназије у граду и др. Ипак, општинска управа на крају није успела да обезбеди новац и кредите за овако амбициозан план комуналног уређења, па су инвестиције морале да сачекају.⁷⁵ Истовремено, локална власт је сачинила план о подизању једног спрата на лесковачкој школи у близини цркве. Реализацијом ове инвестиције, најстарија лесковачка школа (данас ОШ “Јосиф Костић”) је проширена за још шест учионица.⁷⁶ Такође, градске власти су у овом периоду поклониле део јавног земљишта у центру како би се изградио Соколски дом, а помак у уређењу уличног простора представљала је замена старих тротоара постављањем нових тротоарских површина од цокле и тесаног камена.⁷⁷ Пред крај Бабамилкићевог мандата 1923. године започет је и важан процес именовања улица и нумерације објеката.⁷⁸

Ипак, стари комунални проблеми и даље су били присутни, а временом су се јављали и нови. Један од проблема било је слабо осветљење у граду до чега је долазило услед потешкоћа у снабдевању енергијом од стране Електричног друштва. Проблема је било и са прљавим улицама које

⁷² Павловић, Ниношевић и Трајковић, *нав. дело*, 99–104.

⁷³ Р. Гашић, “Лесковачка текстилна индустрија до Другог светског рата”, *нав. дело*, 98.

⁷⁴ “Индустрија: Лесковачка општинска управа са Одбором и њени погледи на индустрију”, *Лесковачки гласник*, 21. 1. 1922, 2.

⁷⁵ “Вести: Зајам општине Лесковачке”, *Лесковачки гласник*, 12. 3. 1922, 3.

⁷⁶ “Проширење зграде основне школе”, *Лесковачки гласник*, 9. 4. 1922, 2 (Данас Основна школа “Јосиф Костић”).

⁷⁷ “Тротоари у Лесковцу”, *Лесковачки гласник*, 12. 3. 1922, 3; “За похвалу”, *Лесковачки гласник*, 8. 10. 1922, 3.

⁷⁸ “Једва једном”, *Лесковачки гласник*, 14. 7. 1923, 2.

су углавном биле покривене старом калдрмом, док су у центру града постојале баре које су посебно сметале грађанима током летњих месеци због комараца.⁷⁹ Три месеца пре окончања мандата, Бабамилкић је у *Лесковачком гласнику* изнео своје идеје о решавању комуналних проблема града. На првом месту истакнута је потреба за увођењем исправне, пијаће воде. По овом питању општинска управа је покренула процес испитивања водног система у околини и различите могућности изградње градског водовода, при чему су Лесковачкој општини стигла три извештаја написана од стране стручњака. Како је изградња водовода била скупа инвестиција, Бабамилкић је сматрао да би кредит за његову изградњу требао бити подигнут у време променљивих курсева, а затим је тај кредит требало отплаћивати. Након што би се решило питање водоснабдевања, требало је уредити улице и поставити модерну калдрму, а затим изградити канализациони систем, што је такође оцењено као веома скуп подухват који би изискивао коришћење кредита. Новца у градском буџету није било ни приближно за поменуте радове, а обезбеђена количина за уређење улица била је довољна тек за одржавање постојеће калдрме. Општински одбор је, ограничен слабир финансијама, августа 1922. прихватио предлог да се у домаћој и страној штампи упути позив капиталистима којима би биле понуђене велике концесије, а заузврат тражена изградња водоводне и канализационе мреже, трамвајског система у граду, као и финансирање других комуналних радова. Овај позив је био упућен преко француских, британских, америчких и немачких листова. Како би се финансирали поједини радови на комуналном уређењу, Бабамилкић је предлагао и да се део градског земљишта прода. Са друге стране, у буџету за 1923. била је издвојена потребна сума за изградњу јавног купатила у центру града.⁸⁰ По наводима Сергија Димитријевића, комунисти су били ти који су доласком на власт основали општински фонд за подизање градског купатила, новац из тог фонда је после њиховог хапшења нестао, а Лесковац је прво јавно купатило добио тек са изградњом школске поликлинике 1930. године.⁸¹

Бабамилкићев први мандат на челу општине после Великог рата није донео веће резултате у комуналном уређењу, будући да је градским пословима руководио мање од две године. Било је тешко очекивати од општинске управе да реши или барем ублажи горуће проблеме у тако кратком року, посебно имајући у виду последице ратних разарања које су се тада и даље осећале, као и недостатак финансијских средстава. Са друге

⁷⁹ “Електрично осветљење у Лесковцу”, *Лесковачки гласник*, 20. 8. 1922, 1; “Лесковачка прашина”, *Лесковачки гласник*, 14. 4. 1923, 1–2.

⁸⁰ “За уређење Лесковца”, *Лесковачки гласник*, 3. 9. 1922, 3; “Уређење Лесковца”, *Лесковачки гласник*, 19. 5. 1923, 1.

⁸¹ Сергије Димитријевић, *Тако је некад било, из блиске прошлости Лесковца*, Лесковац: Градски одбор Народног фронта, 1951, 19.

стране, локална власт на челу са Бабамилкићем је у наведеном периоду отворила важна питања попут изградње водовода и канализационог система, а уједно је и започела са испитивањем терена за њихову реализацију.

На наредним општинским изборима који су одржани 19. августа 1923. године, Бабамилкић се није кандидовао. Уместо њега, радикале је на изборима предводио Атанасије Губеровић. Победу су однеле демократе предвођене Миланом Поп-Димићем, који је у наредних неколико година обављао функцију председника општине.⁸²

Бабамилкићеве везе са српском црквом дошле су поново до изражаја двадесетих година. Тада бивши председник општине ушао је у састав управног одбора за подизање нове цркве у Лесковцу, а такође је био стараоц метоха манастира Високи Дечани.⁸³ У духу времена било је и да се виђенији грађани ангажују у раду Црвеног крста. Ова организација је у Лесковцу имала своју испоставу, те је између осталих и Бабамилкић дуго био њен члан.⁸⁴

Предах од руковођења општинским пословима након 1923. године Бабамилкић је користио како би покренуо производну делатност. Удруживши се 1925. године са Николом Стаменковићем, Благојем Поповићем и Миливојем Јовићем, основао је стругару и фабрику за прераду дрвета “Средор” у селу Копашница. Фабрика је запошљавала између 20 и 30 радника и у почетку је, поред услуга обраде дрвета, производила и столице. У исто време, током 1927. бивши председник општине је реконструисао своју кафану.⁸⁵

Док су се радикали у Лесковцу налазили у опозицији, дошло је до размирица унутар странке. Унутрашњи сукоб кулминирао је 3. фебруара 1925. године, када је месни одбор Народне радикалне странке искључио Бабамилкића због “рушења странке” и позвао чланове да активно сузбијају његове “лажне агитације”.⁸⁶ Крајем 1929. године била је постављена нова општинска управа у Лесковцу на челу са Михајлом Буринчићем, а

⁸² Павловић, Ниношевић и Трајковић, *нав. дело*, 147–149.

⁸³ Драган Теодосић, “Обнова верских објеката на простору југа Србије након Првог светског рата”, *Лесковачки зборник* 59/2019, 233; АЈ, 69, Министарство вера Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, 140–214, Михајло Бабамилкић, кафеџија из Лесковца, стараоц метоха манастира Високи Дечани.

⁸⁴ V. Ristić, *нав. дело*, 55; *Црвени крст. Извештај за 1909. годину Српског друштва Црвеног крста: поднесен на 32. главном годишњем скупу држаном 15. јуна 1910. године у Београду*, Београд: Државна штампарија Краљевине Србије, 1910, 94.

⁸⁵ Сергије Димитријевић, *Историја Лесковца и околине (1918–1928)*, Лесковац: Народни музеј, 1983, 176; “Још једна нова фабрика”, *Лесковачки гласник*: лист за трговину, занате, пољопривреду и друштвени живот, 5. 9. 1925, 2.

⁸⁶ Народни музеј Лесковац (у даљем тексту: НМЛ), Збирка плаката, Радикалима града Лесковца и њиховим пријатељима.

Бабамилкић је том приликом постао одборник. Међутим, Бабамилкић се врло брзо суочио са финансијским проблемима. Будући да је дуже времена одбијао да плаћа таксе општини, знатни део имовине му је отишао под стечај.⁸⁷

Финансијски проблеми и сукоб са страначким друговима, нису га одвратили од бављења политиком, па се каријера Михајла Бабамилкића, сада већ прекаљеног политичара са пуних 69 година живота, наставила и непосредно пред Други светски рат. Овога пута није постао градски поглавар победом на изборима, већ је постављен декретом. Таква стратегија имала је за циљ да увећа утицај југословенске владе на локалу. На дужност градског поглавара Бабамилкић је званично ступио 10. децембра 1935. наследивши Ђорђа Банковића. Његов поновни успон у локалној политици био је уско повезан са политичким курсом Милана Стојадиновића, председника владе у периоду 1935–1939. године, што је уједно време током којег је Бабамилкић управљао градом последњи пут. Он је тада приступио и Стојадиновићевој Југословенској радикалној заједници (ЈРЗ).⁸⁸ Након што је донета одлука о његовом постављењу на челу градске управе, Бабамилкић је председнику владе Милану Стојадиновићу послао телеграм у којем му саопштава да ће у новој градској управи Лесковца наћи “најискренијега сарадника на остварењу што бољег напретка...”⁸⁹

Свега пет дана након што је преузео дужност, градско веће прихватило је 16 његових предлога, који су требали да буду смернице за рад општинске управе у 1936. години. Другим речима, Бабамилкић је спремно дочекао нови мандат са већ смишљеним планом, који се заснивао на његовом одличном познавању градских проблема. Том приликом усвојени су предлози о подизању нове школске зграде, затим о постављању коцкастог камена на главној градској улици, проширењу зграде у којој је било смештено градско поглаварство, ревитализацији два дрвена моста у Подворцу и у близини Каспарове кафане, изградњи дома за сиромашне грађане итд.⁹⁰

Почетак новог мандата био је обележен бурним седницама градских већа. Бабамилкић је тада критикован јер је из службе отпустио 40 службеника мимо закона о чиновницима, док је у истом периоду упослио 30 нових службеника, неке и без конкурса. Том приликом могле су да се чују примедбе

⁸⁷ Павловић, Ниношевић и Трајковић, *нав. дело*, 105.

⁸⁸ НМЛ, Збирка доба краљевине, Записник о пријему и предаји дужности, 10. 12. 1935; АЈ, 37, 60–375, Аутобиографија Михајла Бабамилкића.

⁸⁹ АЈ, 37, 60–233, Поздравни телеграм Михајла Бабамилкића Милану Стојадиновићу, 06.12.1935.

⁹⁰ “Општинска стратегија и тактика: Шта све може у општини да се уради, а шта не може”, *Лесковачки гласник*, 21.12.1935, 1; “Изграђивање Лесковца”, *Лесковачки гласник*, 5. 1. 1936.

како је Бабамилкићева политика “лична, а не комунална”.⁹¹ Период његовог последњег мандата посебно је био карактеристичан по упуштању градског поглавара у политичке расправе са својим противницима које су се односиле најчешће на комунално уређење града. *Лесковачки гласник* често је преносио нападе Бабамилкићевих противника да је председник општине пасиван у управљању градом, а као аргумент се обично користила чињеница да се он најдуже налазио на месту председника општине, а да су исти комунални проблеми присутни већ деценијама. Бабамилкић је редовно одговарао на овакве текстове, такође путем *Лесковачког гласника*, где се позивао на инвестиције које су реализоване у време његових мандата, наводећи их таксативно.⁹² Поред ових сукоба, друга половина тридесетих година у Лесковцу је била карактеристична и по штрајковима радника, који су посебно били масовни и учестали средином 1937. године. Они су представљали последицу економске кризе, па се на овим штрајковима тражило повећање надница. Плодно тло за штрајкове били су јаке синдикалне организације у граду.⁹³

Након што се поново нашао на челу града, Бабамилкић је одмах започео неколико важних пројеката, од којих су поједини били иницирани још по завршетку Првог светског рата. За време његовог руковођења градом у периоду 1935–1939. године, зграда општине је била проширена, а у новом делу зграде део простора био је одређен за смештај читаонице, за заседање разних културних друштава, али и за смештај здравствене службе која је обављала прегледе сиромашних грађана.⁹⁴ У близини градског гробља Шпитаљ, подигнут је дом за изнемогле и сиромашне грађане, док се на простору самог гробља започело са изградњом капеле. Истовремено, део државног земљишта код железничке станице био је уступљен за потребе подизања модерне зграде монопола, која је служила за складиштење дувана. Бабамилкић није занемаривао ни развој просвете у граду, па је градској управи био одобрен зајам за подизање нове школске зграде. Такође, на реци Ветерници, на простору Табан махале, био је подигнут пешачки мост, док је још једна модерна вага била постављена на простору железничке станице. У погледу модернизације градских улица, започело је постављање коцкасте калдрме у центру града, чиме су Улица краља Александра, Улица краља

⁹¹ “Бурна седница градског већа”, *Лесковачки гласник*, 4. 4. 1936, 3; “Коментар закона о град. Општинама”, *Лесковачки гласник*, 4. 7. 1936, 2.

⁹² “Одговор Г. Михаила Бабамилкића, претседника град. општине града Лесковца, г. Жарку Спасићу бив. в. д. претсед. град. општине у Лесковцу и пензионеру из Лесковца”, *Лесковачки гласник*, 19. 9. 1936, 3.

⁹³ Сергије Димитријевић, *Прилози из историје Лесковца 1929–1941*, Београд: Институт за савремену историју; Лесковац: Народни музеј Лесковац, 2003, 167–169.

⁹⁴ АЈ, 37, 60–375, Аутобиографија Михајла Бабамилкића; “Из зајма који је добила код Државне хипотекарне банке Лесковачка општина ће још ове године приступити изградњи водовода и калдрмисању улица коцкастом калдрмом”, *Време*, 8. 9. 1936. 9.

Петра и Улица краља Милана почеле да мењају свој старински изглед. Уређење града такође се обављало путем замене старих бунара новим чесмама, како би исправна вода била доступна Лесковчанима у већим количинама, а постојао је и план за подизање два нова моста на Ветерници од чврстог материјала. Када је реч о водоснабдевању које је заузимало приоритетно место током неколико Бабамилкићевих мандата, проширен је капацитет главног резервоара воде за две трећине дотадашњег капацитета (за 80.000 литара), док је изграђено 15 нових чесми широм града.⁹⁵ Иако је био заузет пословима око комуналног уређења и сукобима са политичким противницима, Бабамилкић није занемаривао ни најугроженије грађане, па је као председник општине позивао богате Лесковчане да дају прилоге за сиромашне суграђане, а имена добротвора јавно објављивао. Поред подршке коју је уживао од југословенске владе и управе Вардарске бановине, Бабамилкић је такође имао подршку свог дугогодишњег страначког колеге, посланика Тодора Тонића.⁹⁶

Изградња водоводне мреже такође је била на дневном реду Бабамилкићеве последње управе. Околности су се значајно промениле од његовог претходног мандата, те је Министарство грађевине средином фебруара 1938. одобрило план изградње лесковачког водовода. За финансирање овог скупог пројекта, Лесковачка општина је узела кредит код Државне хипотекарне банке. Пројектом је било предвиђено да се након изградње основног дела, односно језгра, водоводна мрежа проширује сукцесивно, у зависности од комуналних потреба и проширења града.⁹⁷ Ипак, изградња водовода који би покрио целокупну градску територију, као и изградња канализационог система, нису могли бити потпуно реализовани, те су ова питања решавана тек после Другог светског рата.⁹⁸

Захваљујући чињеници да је у првој половини 20. века Бабамилкић најдуже обављао функцију председника лесковачке општине, новине су му давале атрактивне надимке попут “Лорд Мер нашег Манчестера”, “Ла Гвардија у граду гајтана” и “Татко на народ бр. 2”. Његови послови око уређења града били су описани као процес искорењивања турског наличја путем модернизације и изградње.⁹⁹

⁹⁵ АЈ, 37, 60–375, Аутобиографија Михајла Бабамилкића; “Лесковац – град са развијеног индустријом и запуштеним комуналним уређењем”, *Лесковачки гласник*, 17. 7. 1937, 3.

⁹⁶ Момчило Павловић, Мира Ниношевић и Верољуб Трајковић, *Изборне борбе у лесковачком крају 1919–1939*. Књига друга. Лесковац: Народни музеј Лесковац, 1998, 310.

⁹⁷ “Изградња водовода у Лесковцу”, *Лесковачки гласник*, 19. 2. 1938, 1.

⁹⁸ *Проблеми града Лесковца: План перспективног развоја града 1954–1958*, Лесковац: Напредак, 1954, 10–11.

⁹⁹ “Из зајма који је добила код Државне хипотекарне банке Лесковачка општина ће још ове године приступити изградњи водовода и калдрмисању улица коцкастом

Као председник општине, Михајло Бабамилкић се нашао на бирачком списку за сенаторе за 1938. годину.¹⁰⁰ Одан идејама ЈРЗ и премијера Милана Стојадиновића, југословенски премијер је на Бабамилкићев предлог почетком 1939. године изабран за почасног грађанина Лесковца.¹⁰¹ Ипак, смена на челу југословенске владе утицала је и на промене у Лесковцу, па је декретом поново смењена општинска управа. Бабамилкић је 2. маја 1939. предао дужност градског поглавара Војиславу Илићу, дотадашњем потпредседнику општине.¹⁰² Након смене, Бабамилкић је током 1939. наставио са активностима у оквиру ЈРЗ, а 22. новембра 1939. учествовао је на седници Бановинског одбора ЈРЗ одржаној у скопском хотелу “Москва”, у својству потпредседника одбора. Како се поставило питање реорганизације странке у политички изазовним тренуцима, како на спољном, тако и на унутрашњем плану након потписивања споразума Цветковић-Мачек, Михајло Бабамилкић је именован за повереника странке за Врањски округ.¹⁰³

У склопу кореспонденције између Стојадиновића и Бабамилкића, важно је Бабамилкићево писмо датирано 11. јануара 1940. године бившем премијеру, у тренуцима када је започела кампања против Стојадиновића која је убрзо резултовала његовим хапшењем, односно интернирањем у Рудник априла 1940.¹⁰⁴ Писмо потврђује блиске везе између двојице политичара. У писму сроченом у пријатељском тону, Бабамилкић наводи: “Драги Претседниче, Видим да су те нешто нападали, значи да вредиш и да те се боје! Мислим да се ти за то ич – што рекли Лесковчани – не секираш?”. Бабамилкић је овом приликом позвао Стојадиновића да се састану у Београду, како би опширније разговарали о политичким приликама на простору некадашњег Врањског округа.¹⁰⁵ Стојадиновић је наредног месеца оформио Српску радикалну странку (СРС), па се Бабамилкић средином марта 1940. у једном писму намењеном интерној употреби у врху странке, помиње као поуздан политичар који се налази међу “пријатељима” страначког врха, задуженог за сва питања везана за Лесковачки срез, што је значило да је фактички имао и улогу повереника нове странке на локалу. СРС је била странка која је требало да заступа интересе српског народа у оквиру Југославије, да ради на њиховом окупљању, као и да изражава

калдрмом” *Време*, 08.09.1936. стр 9; Павловић, Ниношевић и Трајковић, *Изборне борбе у лесковачком крају...* Књига друга, 292.

¹⁰⁰ “Бирачки списак за избор сенатора у 1938. години”, *Службени лист Вардарске бановине*, 15.01.1938. 1–8.

¹⁰¹ Павловић, Ниношевић и Трајковић, *нав. дело*, 314–315.

¹⁰² *Исто*, 316.

¹⁰³ АЈ, 37, 18–444, Записник са седнице Бановинског одбора ЈРЗ у скопљу, 22. 11. 1939.

¹⁰⁴ Milan Stojadinović, *Ni rat ni pakt*, Buenos Aires: El Economista, 1963, 663. i dalje.

¹⁰⁵ АЈ, 37, 18–454, Писмо Михајла Бабамилкића Милану Стојадиновићу.

противљење споразуму Цветковић-Мачек, залажући се истовремено за унитарну Југославију.¹⁰⁶

Након пораза у Априлском рату, територија Југославије била је подељена између Немачке, Италије и њихових савезника. Лесковац се налазио на самој граници окупираних Србије на чије је чело дошла влада генерала Милана Недића. У локалној историографији једно време је била заступљена теза о Бабамилкићу као сараднику окупатора. Поједини лесковачки аутори, без икаквог консултовања релевантних извора и противно постулатима историјске науке, тврдили су да је Бабамилкић дочекао немачке трупе и предао им Лесковац. У монографији *Изборне борбе у лесковачком крају 1919–1939*, научним путем је побијена ова непроверена тврдња, будући да Бабамилкић није био председник општине у тренутку уласка немачких снага већ наследник Војислава Илића трговац Стојан Биволаревић. У светлу нових извора, дошли смо до додатних података о Бабамилкићу који даље демантују тврдњу о дочеку Немаца и предаји града. У једном писму лесковачком црквеном одбору, Бабамилкић наводи како су Немци одмах по уласку у Лесковац забранили рад његове кафане, што побија тврдњу о блиским везама између Бабамилкића и окупатора. Бабамилкићева тврдња да је рад његове кафане био забрањен не може бити спорна, будући да се он обраћа грађанима Лесковца који су свакако били упознати са дешавањима у граду за време окупације. Такође, нисмо могли да пронађемо изворе који би указали да је након рата био ухапшен због сарадње са окупатором, док је истовремено познато неколико десетина становника Лесковца и околине који су били активни у политичком или економском животу на локалу, а који су били затворени, па и стрељани због сарадње са окупатором.¹⁰⁷

Период Другог светског рата представља најмање познати део Бабамилкићевог живота. Будући да је за време окупације имао преко 75 година, није могао бити способан за било какво ангажовање, те се највероватније повукао из јавног живота. Завршетак немачке окупације донео је још једну несрећу бившем лесковачком председнику, будући да је за време савезничког бомбардовања Лесковца 6. септембра 1944, једна бомба пала на његову кафану и уништила је. Нешто више од месец дана касније, јединице Народноослободилачке војске Југославије (НОВЈ) ушле су у Лесковац, чиме је започео вишедеценијски период власти комунистичке партије. У новом систему диктираном од стране комуниста, Бабамилкић је као предводник једне бивше грађанске странке и као дугогодишњи

¹⁰⁶ АЈ, 37, 18–143, Писмо датирано 13. марта 1940.

¹⁰⁷ Архив црквене општине Лесковац, Писмо Михајла Ђ. Бабамилкића Црквеном одбору у Лесковцу, 10. 12. 1948. Писмо Михајла Бабамилкића црквеном одбору у Лесковцу пронашао је протојереј Мирослав Јовановић, приликом уређивања црквене архиве; “Нова општинска управа у Лесковцу”, *Време*, 16. 11. 1940, 6. Павловић, Ниношевић и Трајковић, *нав. дело*, 512–513.

председник општине, поново представљао идеолошког противника. Међу комунистима који су дошли на руководећа места у граду, налазио се и његов стари политички противник из времена избора из 1920. године, Јован Дискић. Он је 1945. постао председник Градског народног одбора, а касније је постао председник окружне организације Народног фронта.¹⁰⁸

Своје последње године живота, Бабамилкић је провео у Лесковцу у веома тешким условима. Његове последње године осликава поменуто писмо црквеној општини, датирано 10. децембра 1948. године. У овом писму Бабамилкић тражи помоћ од црквеног одбора, позивајући се на своја добротинства према лесковачкој цркви. Том приликом наводи да се обраћао и градским властима, али да му нису изашли у сусрет. Како више није имао никакав извор прихода, жалио се да је “остао са свим на улици, потуцајући се од немила до недрага за огрев и парче хлеба, у мојих 82 године, кад више нисам ни за какав рад”.¹⁰⁹

Михајло Бабамилкић је умро 11. августа 1950. у Нишу у осамдесет четвртој години живота. Пре смрти се као његово место пребивалишта наводи Улици Маршала Тита¹¹⁰ бр. 23 у Лесковцу, што указује на могућност да се пред смрт налазио на лечењу у нишкој болници.¹¹¹ Бивши председник општине сахрањен је на Шпитаљском гробљу. Ипак, истражујући споменике на овом гробљу, у сарадњи са Јавним комуналним предузећем “Комуналац”, нисмо могли да пронађемо његову гробну парцелу или споменик. Данас се на Шпитаљском гробљу налази једино споменик Александре (1886–1931), ћерке Николе Бабамилкића, старијег брата дугогодишњег председника Лесковачке општине.¹¹²

За своју дугогодишњу државну службу, друштвено ангажовање и хуманитарни рад, примио је многобројна признања. Чињеница да је осам пута одликован чини га најодликованијим Лесковчанином у историји. Први орден који је добио био је Орден Таковског крста V реда који се додељивао од стране династије Обреновић до 1903. године. Овај орден је Бабамилкић добио највероватније од краља Александра приликом његовог кратког боравка у Лесковцу октобра 1902. године. До 1938. године одликован је још седам пута и то: Орденом Црвеног крста Краљевине СХС

¹⁰⁸ Д. Кулић, *нав. дело*, 127; Историјски архив Лесковац, фонд Срески комитет Савеза комуниста, кутија 51, фасцикла 2, Списак дужности на номенклатури ЦК-а КПЈ.

¹⁰⁹ Архив црквене општине Лесковац, Писмо Михајла Ђ. Бабамилкића Црквеном одбору у Лесковцу, 10.12.1948.

¹¹⁰ Данас Булевар ослобођења.

¹¹¹ *Матична књига умрлих за матично подручје Ниш* (Ниш), бр. 601/1950, Михајло Бабамилкић.

¹¹² Шпитаљско гробље у Лесковцу, Надгробни споменик Александре (1886–1931), ћерке Николе Бабамилкића.

за заслуге у доба рата, Орденом белог орла V реда, Орденом Светог Саве IV реда, Албанском споменицом, Ватрогасном медаљом за нарочите заслуге Вардарске бановине, Медаљом за спомен на двадесет пету годишњицу ослобођења Јужне Србије од Турака. и Орденом Светог Саве III реда. Осим Албанске споменице, сва остала одликовања припадају реду цивилних признања. Познато је да је Медаљу за спомен на двадесет пету годишњицу ослобођења Јужне Србије (Косова и Македоније) од Турака добио приликом велике свечаности приређене у Скопљу 26. и 27. октобра 1937.¹¹³ Тада су свим учесницима уручене јубиларне медаље са ликом краља Петра и краља Александра Карађорђевића. Поседњи у низу Бабамилкићу је додељен Орден Светог Саве III степена 6. септембра 1938. године. Орден је добио на предлог Димитрија Магарашевића, његовог партијског друга и тадашњег министра просвете у влади Милана Стојадиновића.¹¹⁴ Иако није сачувано пуно његових личних предмета, захваљујући дару његовог унука Ђорђа Бабамилкића Народни музеј у Лесковцу од 1997. године чува капут и ордење овог великог Лесковчанина.

Што се тиче приватног живота, Михајло Бабамилкић је са својом женом Алесандром Цаном Бабамилкић (1870–1921) имао деветоро деце, четворицу синова, Перу (1892–1898), Николу (1901–1955), Благоја (1903–1963)¹¹⁵ и Милана, као и петоро кћери, Љубицу (1891–1906), Персу, Кеву, Мару и Јелену.¹¹⁶ Поједини Бабамилкићеви потомци били су такође активни у јавном животу. Милан Бабамилкић (1911–1959)¹¹⁷ је био чиновник у Народној скупштини током тридесетих година, а обављао је и дужност секретара Удружења Лесковчана у Београду.¹¹⁸ Унук Михајла Бабамилкића, Ђорђе Бабамилкић (1928–2002, син Николе Бабамилкића), био је познати стоматолог и доктор медицинских наука, један од иницијатора оснивања

¹¹³ Као председник општине Бабамилкић је велику пажњу поклањао комеморисању Првог светског рата. Током његовог мандата 1921–1923. године свечано су освештани споменици на Хисару и у Арпадовој долини, а 1936. је на путу Лесковац–Грделица подигнут споменик седморици палих незнатих јунака у одбрани Лесковца 1915. године (Момчило Павловић, Немања Митровић, “Комеморисање Првог светског рата на југу Србије до 1941. године”, *Лесковачки зборник*, 59/2019, 255–278).

¹¹⁴ Народни музеј Лесковац, Повелја о одликовању Михајла Бабамилкића Орденом Светог Саве III степена. Више о одликовањима у: Boris Prister, *Odlikovnja iz zbirke dr Veljka Malinara*, Zagreb: Hrvatski povjesni muzej, 2000; “Ниш”, *Мале новине*, 30.09.1902, 3.

¹¹⁵ *Матична књига умрлих за матично подручје Савски Венац* (Савски Венац–Вишеградска), бр. 2012/1963, Благоје Бабамилкић.

¹¹⁶ Збирка породице Баба-Милкић, Породично стабло Баба-Милкића.

¹¹⁷ *Матична књига умрлих за матично подручје Палилула* (Палилула), бр. 197/1959, Милан Бабамилкић.

¹¹⁸ “Нова управа Удружења Лесковчана”, *Правда*, 31. 3. 1936, 21; “У Београду има 2000 Лесковчана, а у Удружењу је свега 400 чланова”, *Време*, 29. 3. 1937, 13.

Стоматолошке секције Србије и њен председник. Као редовни професор предавао је на Стоматолошком факултету у Нишу и био је управник лесковачке Зубно-лекарске поликлинике.¹¹⁹ Иако је породично стабло Бабамилкића разгранато и зелено, њихова усмена предања везана за најодликованијег и политички најзначајнијег претка су прилично избледела.

Закључак

Богата каријера Михајла Бабамилкића оставила је велики траг на политичку историју лесковачког краја и на комунално уређење српског Манчестера. За време његовог петнаестогодишњег управљања градом које се одвијало у четири фазе 1902–1905, 1907–1913, 1921–1923. и 1935–1939. реализован је велики број значајних инвестиција. Поједини радови били су спроведени у потпуности из општинских прихода и њима се Миче Бабамилкић нарочито поносио. Управо они су заслужни за стварање његовог имиџа као прагматичног лесковачког председника који је и са малим парама способан да уради много.

У току дугогодишњег руковођења градом, Михајло Бабамилкић је посебну пажњу усмерио ка развоју просветног система путем изградње нових и проширења постојећих школских зграда, па се развој просвете може узети као једно од главних обележја Бабамилкићевог наслеђа. Поред тога, био је заслужан за отварање лесковачке болнице, дома за изнемогле и сиромашне, покретање питања изградње водоводне и канализационе мреже и др. Поплочавање главних градских улица, спроведено у завршници његовог последњег мандата, представљало је важан корак у процесу модернизације градског саобраћаја. Као народни посланик, настојао је да интересе Лесковца заступа и на вишем, државном нивоу. Ипак, његово политичко деловање није било лишено контроверзи. Политички противници су га нападали за ауторитарност у управљању градом, посебно по питању запошљавања у градској управи, оптуживали га за злоупотребу положаја, афере и изостанак решења за вишедеценијске круцијалне комуналне проблема града.

Бабамилкић се на власти налазио за време владавине две династије, вршећи важне функције у српској, а касније и у југословенској држави, као и у различитим идеолошким оквирима. До краја живота остао је посвећен идејама Народне радикалне странке. Као ватрени радикал, он је у позним годинама постао близак Милану Стојадиновићу, учлавивши се у Југословенску радикалну заједницу, а касније се поставио као један

¹¹⁹ V. Ristić, *nav. delo*, 209–210; Збирка породице Баба-Милкић, Породично стабло Баба-Милкића.

од повереника нове Стојадиновићеве странке у лесковачком крају. Као посматрач, а добрим делом и учесник бројних процеса који су трајали од времена краља Милана Обреновића, па све до формирања социјалистичке Југославије, живот и каријера Михајла Бабамилкића представљају несвакидашњи пример искусног, адаптибилног и дуговечног политичара у динамичном јавном животу Лесковца. Његов животни пут, који је трајао 84 године, обележен је наглим успонима и болним падовима. Кренуо је скромно, као копаничарски помоћник, потом градио иметак као кафеџија и успешни трговац, да би се временом профилисао као вешт и препознатљив политички актер. Ипак, последње године живота дочекао је у дубокој немаштини – занемарен од друштва и потиснут од нових власти које нису вредновале његове заслуге, нити уважавале ордење које је показивало да није био само савременик једне епохе – већ њен активни градитељ.

Необјављени извори:

Архив Југославије (АЈ):
 фонд Милана Стојадиновића (37)
 фонд Министарство вера Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (69)
 Државни архив Србије (ДАС):
 Министарство унутрашњих дела – Полицијско одељење
 Народна скупштина
 Историјски архив Лесковац (ИАЛ):
 фонд Срески комитет Савеза комуниста Лесковац
 Народни музеј Лесковац (НМЛ):
 фонд Доба краљевине
 збирка одликовања
 збирка плаката
 Збирка породице Баба-Милкић
 Матичне књиге умрлих.

Објављени извори:

Грађа за историју револуционарног радничког покрета Лесковца и Врања 1895–1915. Књига I, уредник Хранислав Ракић, Лесковац: Народни музеј у Лесковцу, 1982.

Државни календар Краљевине Србије за годину 1905, Београд: Државна штампарија Краљевине Србије, 1905.

Државни календар Краљевине Србије за годину 1906, Београд: Државна штампарија Краљевине Србије, 1906.

Државни календар Краљевине Србије за годину 1907, Београд: Државна штампарија Краљевине Србије, 1907.
Закон о устројству општина и општинских власти од 24. марта 1866, Београд, 1866.

Закон о општинама од 21. марта 1902, Београд, 1902.

Народна скупштина: I претходни састанак: ванредан сазив за период 1912–1915. године: од 19. април до 30. јуна 1912. године, Београд: Народна скупштина Краљевине Србије, 1912.

Проблеми града Лесковца: План перспективног развоја града 1954–1958, Лесковац: Напредак, 1954.

Стенограмске белешке о седницама Народне скупштинеу ванредним сазивима од 8. до 17. маја и од 25. јула до 5. аугуста 1905, Београд: Народна скупштина Краљевине Србије, 1905.

Стенограмске белешке о седницама Народне скупштине у редовном сазиву за 1905, од 1. октобра до 19. новембра, књ. 1, Београд: Народна скупштина Краљевине Србије, 1905.

Стенограмске белешке о седницама Народне скупштине од 1. октобра 1905. до 19. априла 1906. године, књ. 3, Београд: Народна скупштина Краљевине Србије, 1906.

Црвени крст. Извештај за 1909. годину Српског друштва Црвеног крста: поднесен на 32. главном годишњем скупу држаном 15. јуна 1910. године у Београду, Београд: Државна штампарија Краљевине Србије, 1910.

Мемоари:

Маршићанин Божидар, *Тајне двора Обреновић, – управитељеве белешке (од веридбе до смрти краља Александра)*, Београд: Штампарија Д. Димитријевића, 1907.

Stojadinović Milan, *Ni rat ni pakt*, Buenos Aires: El Economista, 1963.

Штампа:

Beogradske novine.

Велика Србија.

Време.

Застава.

Лесковачки гласник.

Мале новине.

Правда.

Радничке новине.

Службени лист Вардарске бановине.

Усмени извори:

Интервју са Миланом Баба-Милкићем, 4. 7. 2025.

Материјални извори:

Надгробни споменик Александре (1886–1931), ћерке Николе Бабамилкића на Шпитаљском гробљу, Лесковац.

Литература:

Berk Piter, “Istorija kao društveno pamćenje“, *Reč, časopis za književnost i kulturu i društvena pitanja*, br. 56/1999, 83–92.

Гашић Ранка, “Лесковачка текстилна индустрија до Другог светског рата. Британски и немачки утицај у предузећима Илића и Теокаревића“, *Лесковачки зборник*, 49/2009, 93–100.

Димитријевић Сергије, *Тако је некад било, из блиске прошлости Лесковца*, Лесковац: Градски одбор Народног фронта, 1951.

Димитријевић Сергије, *Историја лесковца и околине*, Лесковац: Народни музеј Лесковца, 1983.

Димитријевић Сергије, *Историја Лесковца и околине (1918–1928)*, Лесковац: Народни музеј, 1983.

Димитријевић Сергије, *Прилози из историје Лесковца 1929–1941*, Београд: Институт за савремену историју; Лесковац: Народни музеј Лесковац, 2003.

Ђорђевић Тихомир, “Наставнички дани Радоја Домановића у Лесковцу (26. новембра 1896–19. јула 1898)“, *Лесковачки зборник*, 13/1973, 69–80.

Кулић Димитрије, *Комунистичка општина у Лесковцу 1920–1921: Прилог за проучавање радничког покрета Лесковца*, Лесковац: Скупштина општине, 1982.

Лилић Борислава, *Југоисточна Србија (1878–1918)*, Београд: Институт за савремену историју, 2006.

Љубоја Бранко, *Организација власти у локалној самоуправи у Републици Србији*, Београд: Стална конференција градова и општина – Савез градова и општина Србије, 2013.

Митриновић Чедомил и Брашић Милош, *Југословенске народне скупштине и сабори*, Београд: Народна скупштина Краљевине Југославије, 1937.

Николић-Стојанчевић Видосава, *Лесковац и ослобођени предели Србије 1877–1878*, Лесковац: Народни музеј у Лесковцу, 1975.

Павловић Момчило, Ниношевић Мира и Трајковић Верољуб, *Изборне борбе у лесковачком крају 1919–1939: Књига прва*. Лесковац: Народни музеј у Лесковцу, 1997.

Павловић Момчило, Ниношевић Мира и Трајковић Верољуб, *Изборне борбе у лесковачком крају 1919–1939. Књига друга*. Лесковац: Народни музеј Лесковац, 1998.

Павловић Момчило, Митровић Немања, “Комеморисање Првог светског рата на југу Србије до 1941. године”, *Лесковачки зборник*, 59/2019, 255–278.

Пешић Мирослав, “Страначки живот у Краљевини Србији крајем 1902. и почетком 1903. године”, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 102/2024, 163–178.

Prister Boris, *Odlikovnja iz zbirke dr Veljka Malinara*, Zagreb: Hrvatski povjesni muzej, 2000.

Продановић Јаша, *Историја политичких странака и струја у Србији*, књ. 1, Београд: Просвета, 1947.

Протић Ст. Милан, *Радикали у Србији, идеје и покрет 1881–1903*, Београд: САНУ, 1990.

Радојевић Мира, “Ивањдански атентат и млађа интелигенција: Случај Божидара В. Марковића”, *Мешовита грађа: Miscellanea*, 28/2007, 203–223.

Ristić Vukadin, *Razvoj zdravstvene službe u leskovačkom kraju*, Leskovac: Narodni muzej Leskovac, 2006.

Рајић Сузана, *Александар Обреновић. Владар на прелазу векова – сукобљени светови*, Београд: Српска књижевна задруга, 2011.

Rakić Zoran V., *Odnos tradicije i modernizacije u oblastima priključenim Srbiji posle Berlinskog kongresa: Leskovac (1878–1941), doktorska disertacija*, Београд: Fakultet političkih nauka, 2018.

Стојковић Живан, Стојичић Слободанка и Ракић Хранислав, *Историја Лесковца*, Београд: Институт за савремену историју, 1992.

Теодосић Драган, “Обнова верских објеката на простору југа Србије након Првог светског рата”, *Лесковачки зборник* 59/2019, 229–254.

Трајковић Драгољуб, *Из прошлости Лесковца и околине*, Лесковац: Народни музеј у Лесковцу, 1977.

Трајковић Драгољуб, *Јужно Поморавље у гласу својих посланика 1903–1914*, Лесковац: Народни музеј, 1981.

Trebješanin Radoš i dr., *Sto godina leskovačke Gimnazije: (1879–1979)*, Leskovac: “Gimnazija Stanimir Veljković – Zele”, 1979.

Хаџи-Јованчић Перица, *Европеизација Српског Манчестера 1918–1941*, Београд: Удружење за друштвену историју, 2010.

Црниловић Христофор, “Мијачка копаница”, *Гласник Етнографског музеја*, књ. 64/2001, 121–154.

Шимунец Звонимир, Мира Ниношевић Мира и Трајковић Верољуб,
Златно доба Лесковца 1918–1941, Лесковац: Народни музеј, 2014.

Summary

Nemanja Mitrović, Milan Milenković

**MIHAJLO “MIČE” BABAMILKIĆ (1866–1950):
INNKEEPER, MAYOR, AND MEMBER OF PARLIAMENT**

Mihajlo “Miče” Babamilkić is recognized as one of the most prominent figures in the public life of Leskovac during the first half of the 20th century. His political career began to rise in 1897 when he was appointed assistant mayor, soon followed by his election as mayor. His extensive career significantly impacted the political history of Leskovac and its municipal infrastructure, aiding the city’s transformation into the “Serbian Manchester.” During his four mandates (1902–1905, 1907–1913, 1921–1923, and 1935–1939), he oversaw key investments largely funded by municipal revenue. This established his reputation as a pragmatic mayor who achieved much with limited resources. Babamilkić placed special emphasis on improving education, overseeing the construction and expansion of school facilities, which is considered a central part of his legacy. He also played a key role in opening the Leskovac hospital, establishing a shelter for the elderly and the poor, and initiating the development of the city’s water and sewage systems. In the final phase of his administration, he implemented a significant street paving project to modernize urban transportation. As a parliamentary representative, he worked to advance the interests of Leskovac. However, his leadership was not without controversy. Political opponents accused him of authoritarianism, misconduct, involvement in scandals, and a failure to address long-standing infrastructural issues. Babamilkić served during the reigns of two dynasties, participating in both Serbian and later Yugoslav governments under changing ideological frameworks. He remained dedicated to the ideals of the People’s Radical Party throughout his life. In his later years, he aligned himself with Milan Stojadinović. His 84-year life journey reflects the close connection between personal fate and public history. From humble beginnings as a cooper’s assistant to success as a merchant and political figure, Babamilkić’s trajectory was marked by both achievements and setbacks. He spent his final years in poverty, forgotten by society and marginalized by new authorities who ignored his contributions to the city he helped shape.

